

УДК 340.5

DOI 10.33244/2617-4154.1(10).2023.45-52

В. С. Шилінгов,

канд. юрид. наук, доцент,

Державний податковий університет

e-mail: schillingoff@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-3097-4706

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО ПРАВА

Статтю присвячено проблемі класифікації правових систем сучасного світу, зокрема проблемі ідентифікації права країн Латинської Америки. Досліджено латиноамериканський тип права та його належність до правової сім'ї. Акцентовано увагу на тому, що в науковій літературі щодо з цього питання відсутня єдина точка зору науковців-дослідників. Умовно погляди науковців можна поділити на дві групи: а) ті, хто відносить латиноамериканське право до романо-германського типу, оскільки воно є кодифікованим на зразок європейських кодексів, насамперед у сфері приватного права; б) ті, хто вважає латиноамериканське право змішаним (гібридним) типом права саме тому, що воно насамперед зазнало значного впливу конституційного права Сполучених Штатів.

У статті наведено та проаналізовано аргументи дослідників, які належать до різних груп. Звернено увагу, що для латиноамериканського права більшою мірою притаманні ознаки континентального (романо-германського) типу права.

Автором зроблено відповідні узагальнення та висновки, що приклад конституції США не є проявом впливу загального права, оскільки зазначена конституція є зразком правового акта романського типу. Це дає підстави стверджувати, що в аспекті публічного права латиноамериканське право належить до романо-германського типу права, а у сфері приватного – вплив романо-германського права є очевидним і визначальним. Підтвердженням цьому є сформована у межах латиноамериканських країн доктрина права, система права, система законодавства, в якій особливе місце посідають кодекси, сформовані переважно на основі романо-германських моделей. Зокрема, більшість цивільних кодексів латиноамериканських країн побудовані під сильним впливом Кодексу Наполеона (1804 р.) або практично його повторюють.

На думку автора, наведена аргументація дає можливість стверджувати, що латиноамериканське право за формально юридичними ознаками безумовно належить до романо-германського типу права.

Ключові слова: латиноамериканське право, романо-германський тип права, змішаний тип права, кодифікація.

Метою статті є дослідження та з'ясування загальних закономірностей розвитку національних правових систем країн Латинської Америки та їх специфічних особливостей, що дає підстави ідентифікувати національні правові системи за типом права.

Постановка проблеми. Становлення правових систем країн Латинської Америки є актуальним для України в тому сенсі, що їх правові системи формувалися як результат національно-визвольної боротьби проти колоніального поневолення, під впливом прогресивних на той час поглядів, ідей, концепцій та відомих нормативних актів, зокрема Конституції США та Цивільного кодексу Франції.

Варто зазначити, що вже близько року як Україна бореться з військово агресією російської федерації за свою незалежність та подальшу інтеграцію до Європейського Союзу, що, власне, і перекликається з подіями історичного розвитку країн Латинської Америки, які, з одного боку, боролися за свою національну незалежність, а з іншого – формували свої правові системи під впливом європейського континентального права.

Тому варто мати на увазі той факт, що за таких умов ефективний розвиток національної правової системи України потребує вивчення та врахування зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми класифікації правових систем світу (типології права) є об'єктом дослідження як зарубіжних учених-компаративістів, так і українських дослідників у галузі загальної теорії права та порівняльного правознавства. Серед них варто виділити Рене Давід, К. ЖофFRE-Спінозі, К. Цвайгерт, К. Кьотц, Р. Леже, О. Скаун, Л. Луць, О. Петришин, Х. Бехруз та ін.

Виклад основного матеріалу. Латинська Америка (ісп. *América*, порт. *América Latina*) – назва, що використовується для позначення американських країн і територій, які використовують як офіційні романські мови іберо-романські: іспанську та португальську, іноді також галло-романську – французьку. Така назва пояснюється тим, що всі романські мови базуються на спільному підґрунті – латинській мові.

Зазвичай до складу Латинської Америки включають іспаномовні країни материкової Америки від Мексики на півночі до Аргентини на півдні, іспаномовні країни Карибського басейну (Вест Індії: Кубу, Домініканську Республіку, Пуерто-Ріко), а також португаломовну Бразилію. Зазначені країни утворюють поняття – Іберо-Америка. Інколи до складу Латинської Америки відносять франкомовні країни: Гаїті, Сен-Мартен та Французьку Гвіану. Англомовні країни регіону (Ямайка, Барбадос, Багами, Беліз та ін.) не включають до складу Латинської Америки. Вони разом із США та Канадою утворюють поняття Англо-Америци.

Досліджуючи правові системи країн Латинської Америки, вчені-юристи не дійшли єдиної думки щодо їх типології. Варто зазначити, що тривалий час (XVI–XVIII стст.) країни Латинської Америки були колоніями європейських країн (переважно Іспанії та Португалії), тому в цей період на зазначені території поширилося їх право, тобто романо-германське. У ході визвольної війни 1810–1826 рр. сформувалися незалежні латиноамериканські держави, в яких на зміну колоніальному прийшло національне право. Воно базувалося на романо-германській моделі у сфері приватного права, що

пояснюється історичним впливом європейської колонізації та конституцією США у сфері публічного права як втілення ідеалу свободи (суверенітету народу, прав і свобод людини). У зв'язку з цим погляди дослідників розділилися. Умовно їх можна об'єднати у два основних напрями. Представники першого відносять латиноамериканське право до романо-германського типу або окремої групи в межах зазначеного типу права. Зокрема, Рене Давід у своїй відомій праці «Основні правові системи сучасності» зазначає, що сьогодні романо-германська правова сім'я поширилася по всьому світу. Вона вийшла далеко за межі колишньої Римської імперії та розповсюдилася на всю Латинську Америку, значну частину Африки, країни Близького Сходу, Японію, Індонезію. Така експансія пояснюється частково колонізацією, частково – тими можливостями, які надає для рецепції юридична техніка кодифікації, загальноприйнята романськими правовими системами у XIX ст. [2, с. 35–36].

Іспанські, португальські, французькі та голландські колонії в Америці засновані у країнах практично незаселених, або у країнах, де місцева цивілізація була приречена зникнути, природньо сприйняти характерні правові поняття романо-германської правової сім'ї. У міру розвитку Америки право, що застосовувалося практикою, почало зближуватися з правом учених, яке викладалося в університетах Америки та метрополій, а далі з правом, інкорпорованим у кодексах, складених за європейськими зразками. Питання щодо відмови від зазначеної традиції ніколи не ставилося. Йшлося лише про те, якою мірою особливі умови Америки, що досить відрізнялися від європейських, мали призвести і практично призвели до визнання або надання певної своєрідності правовим системам Америки порівняно з європейськими системами, що входять до романо-германської правової сім'ї [2, с. 65]. Отже, Рене Давід вважає, що латиноамериканське право має низку специфічних рис, що дає підстави виділити його в окрему групу, але в межах романо-германської правової сім'ї.

Схожу позицію висловлюють Конрат Цвайгерт і Хайн Кьотц. Вони зазначають, що у перші десятиліття XIX століття Південна та Центральна Америка завоювала незалежність у тривалій та кривавій боротьбі з Іспанією. І коли у молодих незалежних латиноамериканських держав виникла потреба у єдиних національних цивільних кодексах, вибір впав на французьке право як єдиний зразок, пристойний наслідування. Право Іспанії було відкинута як право колишньої метрополії. Французький цивільний кодекс був кодексом великої революції. Прихильники незалежності Латинської Америки надихалися ідеями, на яких він ґрунтувався. До того ж він значною мірою сприймав традиційні поняття та уявлення, в першу чергу римського права. Для вихідців із Іспанії і Португалії це означало, що ФЦК не потягне за собою відмови від звичних для них правових інститутів. Тому цивільні кодекси латиноамериканських країн несуть на собі відбиток цивільного кодексу Франції, хоча і різною мірою. У XX ст. французький вплив, особливо у сфері торгового права (більше ніж в інших галузях приватного права), зменшився, тому що законодавець почав все більш звертатися до інших джерел, зокрема до італійського, німецького та швейцарського права, а в окремих випадках – і до англо-американського права, коли йшлося, наприклад, про інститут довірчої власності.

Приватне право латиноамериканських країн поза будь-яким сумнівом належить до романо-германської правової сім'ї [8, с. 175–176].

Раймон Леже зазначає, що латиноамериканські правові норми є кодифікованими або містяться у законах, які за своєю редакцією швидше нагадують європейські закони, ніж закони англійські або закони Сполучених Штатів. Якщо судові рішення і відіграють вагомую роль, то роль законів усе ж лишається переважаючою, а для поживлення правового життя юристи країн Латинської Америки часто надихаються німецькою, французькою та італійською доктриною. Навіть у сфері публічного права, де історично вплив американського права був визначальним, еволюція призвела до значного віддалення від американської моделі. З недавнього часу вчені почали підкреслювати значимість впливу права Сполучених Штатів на деякі сфери, що регулюються приватним правом. Усі ці дані у сукупності можуть виправдати ідентифікацію підгрупи правових систем Латинської Америки в межах романо-германської правової сім'ї [4, с. 197].

Таку ж думку висловлює авторський колектив підручника «Порівняльне правознавство» за загальною редакцією О. В. Петришина. У ньому зазначається, що, характеризуючи правові системи латиноамериканських держав, слід виокремити дві групи ознак: а) ознаки, наявність яких дають підстави розглядати латиноамериканське право як таке, що входить до романо-германської правової сім'ї; б) ознаки, які дають підстави для ідентифікації правових систем країн Латинської Америки як окремої підгрупи романо-германської правової сім'ї [6, с. 124].

Представники другого напрямку вважають правові системи країн Латинської Америки проявом змішаного (гібридного) типу права. Зокрема, Л. А. Луць зазначає, що латиноамериканський підтип правової системи набув ознак стійкої спільності в межах ХХ століття. Звичай народів, що проживали у Латинській Америці змінювалися під впливом колонізаторів. Вплив іспанського та португальського права знайшов свій вираз у кодифікації за зразком французького цивільного кодексу. У ХІХ–ХХ ст. країни Латинської Америки здобули незалежність, і це привнесло в їх правові системи ідеї суверенітету, прав і свобод особи. До латиноамериканських правових систем належать правові системи: Мексики, Аргентини, Бразилії, Чилі, Еквадору, Колумбії, Уругваю, Парагваю, Венесуели, Болівії тощо.

Поряд з цим ряд компаративістів відносять правові системи країн Латинської Америки до романо-германського типу. Проте існує думка, що латиноамериканське право є специфічним підтипом змішаного типу правової системи. Так, Р. Давід вважає, що латиноамериканське право має ряд особливих ознак, що дає підстави виділяти його в окрему групу. Йдеться про окрему групу континентального права. Це не зовсім правильно, оскільки на сьогодні латиноамериканське право має ряд ознак, за якими його можна віднести до змішаного типу правової системи як специфічний стійкий його підтип.

Для латиноамериканських правових систем є характерним запозичення, рецепція як ознак континентального, так і загального права.

Латиноамериканським правом рецептовані такі ознаки континентального права:
— кодифікованість системи;

- основні ознаки системи права (зокрема поділ на публічне і приватне право);
- абстрактний характер юридичної норми;
- правові ідеї та юридична техніка.

Разом з тим є відмінні ознаки від континентального права:

- наявність субсидіарного джерела права – правового звичаю;
- наявність принципів загального права у публічному (зокрема, конституційному праві).

Із загального права (американського підтипу) були рецептовані такі ознаки:

- модель Конституції США;
- американська форма правління – президентська республіка та інші конституційні інститути (інститут судового контролю за конституційністю законів, який доповнений процедурою ампаро, запозиченою в іспанському праві).

Разом з тим відмінним є те, що судова практика у більшості латиноамериканських країн не розглядається як джерело права [5, с. 159–160].

Подібна думка підтримана авторським колективом наукового видання «Правові системи сучасності: Глобалізація. Демократизм. Розвиток» за загальною редакцією В. С. Журавського, де зазначено, що певні особливості «гібридного» типу відмічаються у правових системах латиноамериканських країн [3, с. 87].

О. Ф. Скакун вважає, що схожість правових систем держав Латинської Америки (латиноамериканська група) зумовлена спільністю історичних шляхів їх виникнення та подальшого розвитку під впливом континентального права, одноманітністю у структурі системи права і норми права, спільністю основного юридичного джерела права – нормативно-правового акта та принципів регулювання суспільних відносин, однаковим сприйняттям американського конституційного права. Усе це дозволяє виділити латиноамериканське право в певну групу змішаного типу правової системи.

Країни Латинської Америки (Аргентина, Парагвай, Уругвай, Чилі та ін.) певний час були колоніями Франції, Іспанії, Португалії, тому у своєму історичному розвитку сильного впливу їх правових систем. У наш час багато правових систем латиноамериканських країн наближені до романської групи континентально-європейського права. Однак вони не вписуються в романо-германський тип правової системи, оскільки конституційне право цих країн формувалося під сильним впливом американського права. Демократична конституція США стала відправним пунктом конституційного розвитку країн Латинської Америки.

Отже, дуалізм латиноамериканського права полягає у тому, що у сфері публічного права (насамперед конституційного) за основу взята американська система, а у сфері приватного (цивільного) – романська [7, с. 352–353].

Хашматулла Бехруз зазначає, що у з'ясуванні місця латиноамериканського права на правовій мапі світу у сучасній компаративістиці відсутня єдина думка. Якщо одні компаративісти відносять правові системи держав Латинської Америки до романо-германської правової сім'ї, то інші виділяють їх у самостійну групу серед різних правових сімей сучасного світу. Латиноамериканське право, що запозичило більшість

правових положень у романо-германського та загального права, точніше американського, виступає як самостійна правова сім'я змішаного типу.

Отже, найважливіша специфіка латиноамериканського права у його змішаному характері, який полягає у тому, що правові системи держав Латинської Америки багато у чому збудовані на основі романо-германських моделей (це особливо проявляється у сфері приватного права), а також моделей правового будівництва в межах загального права (це очевидно у сфері публічного права) [1, с. 410-411].

Висновки. Проаналізувавши різноманітні підходи сучасних дослідників у галузі порівняльного правознавства стосовно ідентифікації правових систем країн Латинської Америки, на нашу думку, можна зробити наступні висновки: зокрема, запозичення конституції США у сфері публічного права, як нам видається, не є підставою дуалізму латиноамериканського права, оскільки «конституція США, яка панує над корпусом загального права, – це закон романського типу, який не переслідує безпосередньої мети вирішення спорів, а встановлює норми загального характеру щодо організації і поведінки адміністрації» [2, с. 336]. Отже, конституція США є проявом впливу романо-германського права на саму правову систему США (тим більше, якщо врахувати період та умови, в яких вона приймалася: війна за незалежність та спроба сформувати власну правову систему на кшталт європейського (континентального) права), а не навпаки. На нашу думку, вплив конституції США є проявом впливу не загального, а саме романо-германського типу права на правові системи країн Латинської Америки. У сфері приватного права латиноамериканське право – це кодифіковане право, де кодекси сформовані за європейськими стандартами. Звідси випливають й інші риси схожості з романо-германським типом права, зокрема аналогічна доктрина права, аналогічна система права, загальний характер норми права та ін.

Усе це дає підстави стверджувати, що національні правові системи країн Латинської Америки за своїми формально юридичними ознаками безумовно належать до романо-германського права. Утім в подальшому може йтися про виокремлення латиноамериканського права в окрему групу, однак у межах романо-германського типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бехруз Х. Сравнительное правоведение: учебник для вузов. Одеса: Феникс, 2008. 504 с.
2. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / пер. с фр. В. А. Туманова. Международные отношения, 2009. 456 с.
3. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / Журавський В. С., Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М.; за заг. ред. В. С. Журавського. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 296 с.
4. Леже, Раймон. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / пер. с фр. В. В. Грядов. Волтерс Клувер, 2009. 584 с.

5. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу: навчальний посібник. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 255 с.
6. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 272 с.
7. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. Харьков: Эспада, 2005. 840 с.
8. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х т. Том 1: Основы / пер. с нем. Международные отношения, 1998. 480 с.

REFERENCES

1. Bekhruz Kh. Sravnytelnoe pravovedeniye: uchebnyk dlia vuzov. Odesa: Fenyks, 2008. 504 s.
2. Davyd R., Zhoffre-Spynozy K. Osnovnie pravovie systemi sovremennosti / per. s fr. V. A. Tumanova. Mezhdunarodnye otnosheniya, 2009. 456 s.
3. Pravovi systemy suchasnosti. Hlobalizatsiia. Demokratyzm. Rozvytok / Zhuravskiy V. S., Zaichuk O. V., Kopylenko O. L., Onishchenko N. M.; za zah. red. V. S. Zhuravskoho. Kyiv: Yurinkom Inter, 2003. 296 s.
4. Lezhe, Raimon. Velykye pravovie systemi sovremennosti: sravnytelno-pravovoi podkhod / per. s fr. Hriadov V. V. Volters Kluver, 2009. 584 s.
5. Luts L. A. Suchasni pravovi systemy svitu: navchalnyi posibnyk. Lviv: Yurydychnyi fakultet Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, 2003. 255 s.
6. Porivnialne pravoznavstvo: pidruchnyk / S. P. Pohrebniak, D. V. Lukianov, I. O. Bylia-Sabadash ta in.; za zah. red. O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2011. 272 s.
7. Skakun O. F. Teoryia hosudarstva y prava (энтсыклопедыческый курс): uchebnyk. Kharkov: Эспادا, 2005. 840 s.
8. Tsvaihert K., Ketts Kh. Vvedeniye v sravnytelnoe pravovedeniye v sfere chastnoho prava: v 2-kh t. Tom 1: Osnovi / per. s nem. Mezhdunarodnie otnosheniya, 1998. 480 s.

V. Shylinhov. Theoretical and Legal Aspects of the Identification of Latin American Law

The article is devoted to the problem of classification of legal systems of the modern world, in particular the problem of identifying the Law of Latin American countries. The Latin American type of law and its belonging to the legal family are studied. Attention is drawn to the fact that there is no unified point of view of research scientists in the scientific literature on this issue. Conventionally, the views of scientists can be divided into two groups: a) those who attribute Latin American Law to the Romano-Germanic type, since it is codified like European codes, primarily in the field of private law; b) those who consider Latin American Law to be a mixed (hybrid) type of law precisely because it was primarily influenced by the Constitutional Law of the United States.

Шилінгов В. С. Теоретико-правові аспекти ідентифікації латиноамериканського права

The article presents and analyzes the arguments of researchers belonging to different groups. The author draws attention to the fact that Latin American Law largely has features of the continental (Romano-Germanic) type of law.

The author made appropriate generalizations and conclusions that the influence of the US constitution is not a sign of Common Law, since the specified constitution is a model of a legal act of the Roman type. And this gives reason to assert that, in the aspect of public law, Latin American Law belongs to the Romano-Germanic type of law, and in the private sphere, the influence of Romano-Germanic Law is obvious and decisive. This is confirmed by the legal doctrine, legal system, legal system formed within Latin American countries, in which the codes formed mainly on the basis of Romano-Germanic models occupy a special place. In particular, most of the civil codes of Latin American countries were built under the strong influence of the Napoleonic Code (1804).

In the opinion of the author, the given argumentation makes it possible to assert that Latin American Law, based on formal legal features, definitely belongs to the Romano-Germanic type of law.

Key words: *Latin American Law, Romano-Germanic type of law, mixed type of law, codification.*

Стаття надійшла до редколегії 9 січня 2023 року